

RAQAMLI IQTISODIYOTNING MUAMMOLARI VA IMKONIYATLARI

Suyunova Zarnigor Shovqidin qizi

“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti” Milliy tadqiqot universiteti “Iqtisodiyot” kafedrasida o‘qituvchisi

Annatsiya: Raqamli texnologiyalarning uzoq vaqt davomida tarqalishi iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish traektoriyalarini belgilab berdi va odamlar hayotida qayta-qayta tub o‘zgarishlarga olib keldi. Raqamli iqtisodiyotning paydo bo‘lishi dunyoning aksariyat mamlakatlari uchun ustuvor vazifalardan biridir. So‘nggi yillarda biznes va ijtimoiy sohada faoliyat modellarining o‘zgarishi kuzatilmoqda, bu yangi avlod raqamli texnologiyalarning paydo bo‘lishi bilan bog‘liq bo‘lib, ular ta’sir ko‘lami va chuqurligi tufayli sun’iy intellekt, robototexnika, narsalar interneti va simsiz aloqa texnologiyalari deb nomlanadi. Yaqin kelajakda aynan yangi raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish alohida kompaniyalarning ham, butun davlatlarning ham xalqaro raqobatbardoshligini belgilab beradi, bu esa yanada raqamlashtirish uchun infratuzilma va huquqiy muhitni shakllantirmoqda.

Kalit so‘zlar: iqtisodiyot, raqamli texnologiya, raqamli iqtisodiyot, elektron tijorat, raqamli transformatsiya.

PROBLEMS AND OPPORTUNITIES OF THE DIGITAL ECONOMY

Suyunova Zarnigor Shovqidin qizi

Lecturer at the "Economics" Department of the "Tashkent Institute of Irrigation and Agricultural Mechanization Engineers" National Research University

Abstract:

The widespread adoption of digital technologies over a long period has determined the trajectories of economic and social development and has repeatedly led to profound changes in people's lives. The emergence of the digital economy

has become a top priority for most countries around the world. In recent years, there has been a shift in business and social activity models, associated with the emergence of a new generation of digital technologies. Due to their scope and depth of impact, these technologies include artificial intelligence, robotics, the Internet of Things, and wireless communication technologies. In the near future, the effective use of these new digital technologies will determine the international competitiveness of both individual companies and entire nations. As a result, infrastructure and legal frameworks for further digitalization are being formed.

Keywords: economy, digital technology, digital economy, e-commerce, digital transformation.

ПРОБЛЕМЫ И ВОЗМОЖНОСТИ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Суюнова Зарнигор Шовкидин кизи

Преподаватель кафедры «Экономика» Национального исследовательского университета «Ташкентский институт инженеров ирригации и механизации сельского хозяйства»

Аннотация:

Длительное распространение цифровых технологий определило траектории экономического и социального развития, многократно приводя к глубоким изменениям в жизни людей. Возникновение цифровой экономики стало приоритетной задачей для большинства стран мира. В последние годы наблюдаются изменения моделей деятельности в бизнесе и социальной сфере, что связано с появлением нового поколения цифровых технологий. В силу масштаба и глубины воздействия к ним относятся искусственный интеллект, робототехника, интернет вещей и технологии беспроводной связи. В ближайшем будущем именно эффективное использование этих новых цифровых технологий определит международную конкурентоспособность как отдельных компаний, так и целых государств, что, в свою очередь,

способствует формированию инфраструктуры и правовой среды для дальнейшей цифровизации.

Ключевые слова: экономика, цифровые технологии, цифровая экономика, электронная коммерция, цифровая трансформация.

Raqamli texnologiyalar va internetning keng joriy etilishi tufayli raqamli iqtisodiyot global iqtisodiy rivojlanishning asosiy kuchiga aylandi. Raqamli iqtisodiyot odamlar, kompaniyalar, qurilmalar, ma'lumotlar va jarayonlar o'rtasidagi har kuni milliardlab onlayn ulanishlar natijasida yuzaga keladigan iqtisodiy faoliyatni anglatadi. Buning markaziy qismi biznes tranzaktsiyalari va jarayonlarini osonlashtirish uchun raqamli texnologiyalardan foydalanish hisoblanadi.

Iqtisodiy ta'sir ham ustuvor hisoblanadi, chunki u o'sish va mahsuldorlikka ta'sir qiladi va o'sishiga sezilarli hissa qo'shadi, avtomatlashtirish, samarali ta'minot zanjirlari va optimallashtirilgan biznes jarayonlari orqali samaradorlikni oshiradi. Ish o'rinlari yaratilmoqda, dasturiy ta'minotni ishlab chiqish, ma'lumotlarni tahlil qilish va raqamli marketing kabi texnologiya sohalarida yangi ish joylari paydo bo'lmoqda. Shu bilan birga, avtomatlashtirish tufayli ish joyini almashtirish bilan bog'liq xavotirlar ham mavjud.

Raqamli iqtisodiyot an'anaviy biznes modellari va iqtisodiy tuzilmalarni o'zgartirishda davom etuvchi dinamik va rivojlanayotgan landshaftdir. Uning rivojlanishi kompaniyalar, siyosatchilar va umuman jamiyat tomonidan ehtiyotkorlik bilan yo'naltirishni talab qiladigan imkoniyatlar va muammolarni taklif qiladi.

Raqamli iqtisodiyot bo'yicha tadqiqotlar yangi biznes modellarini ishlab chiqish, ishlab chiqarish samaradorligini, raqobatbardoshlikni oshirish va barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega.

Muallif tomonidan so‘nggi tadqiqotlar va nashrlar tahlili, muammoni va uni hal qilish usullarini o‘rganadi. Milliy iqtisodiyotni raqamlashtirishning muammoli jihatlarini ko‘plab olimlarning tadqiqot ob‘ekti hisoblanadi.

Shunday qilib, olimlar Shuxrat Shamsutdinov, Tursunali Akhmedov va Mavluda Tashpulatova raqamli iqtisodiyotning asosiy xususiyatlaridan biri bu an’anaviy iqtisodiyot bilan bevosita bog‘langanligi, zarur bo‘lganda zarur tovar va xizmatlardan foydalanish imkoniyatini ta’minlashi ta’kidlangan. Iqtisodiyotning ushbu turining afzalliklari - kerakli mahsulot yoki xizmatni tezroq olish, vositachilar sonining qisqarishi va etkazib beruvchilar va iste’molchilarni qidirish sxemasini soddalashtirish hisobiga yakuniy iste’molchi uchun arzonroq xarajatlar.

Olimlar I. Qodirov, S. Xusanov, M. Rahmatov raqamlashtirish biznesni yuritish usulini va axborot texnologiyalaridan hayotning turli sohalarida qo‘llanilishini o‘zgartirayotganini ta’kidlaydi. Iqtisodiyotni raqamli transformatsiya qilishning asosiy texnologiyalari qatoriga texnologik jarayonlarni raqamli loyihalash va modellashtirish, adaptiv 3D texnologiyalari, elektron hujjat aylanishi va boshqaruvi (GovTech) hamda matematik modellashtirishni ishlab chiqish va ulardan foydalanish kiradi.

Raqamli iqtisodiyotda biznesning raqobatbardoshligi uning axborot texnologiyalarini tezkor o‘zlashtirish va o‘z faoliyatiga tatbiq etish, yangi raqamli mahsulotlarni ishlab chiqish va iste’molchilar talablariga tezkor javob berish qobiliyati bilan belgilanadi.

Tadbirkorlikni raqamlashtirish raqamli texnologiyalarni biznes-jarayonlarga integratsiyalash, qiymat yaratish, yetkazib berish va qo‘lga kiritishning yangi usullarini ta’minlash demakdir.

Ularning bir nechta asosiy jihatlar:

– onlayn mavjudligi: mijozlarga yetib borish, brend xabardorligini oshirish va auditoriyangiz bilan muloqot qilish uchun veb-saytlar va ijtimoiy media profillarini yaratish.

- elektron tijorat: mahsulot va xizmatlarni sotish uchun onlayn platformalardan foydalanish, bozorni jismoniy joylardan tashqarida kengaytirish.
- raqamli marketing: kontent marketingi va ijtimoiy media reklamasidan muayyan auditoriyani yanada samaraliroq yoʻnaltirish uchun foydalanish.
- maʼlumotlar tahlili: mijozlarning xatti-harakatlari, bozor tendentsiyalari va operatsion samaradorlik haqida tushunchaga ega boʻlish uchun maʼlumotlardan foydalanish, tadbirkorlarga ongli qarorlar qabul qilishda yordam berish.
- bulutli hisoblash: saqlash, hamkorlik va miqyoslash uchun bulut xizmatlaridan foydalanish, bu esa jismoniy infratuzilmaga boʻlgan ehtiyojni kamaytiradi.
- masofaviy ish: masofaviy ishni osonlashtirish, ishchi kuchi va operatsion moslashuvchanlikni kengaytirish uchun raqamli aloqa vositalari va platformalaridan foydalanish.

Raqamlashtirish tadbirkorlikni oʻzgartiradi, yangi imkoniyatlar yaratadi va oʻziga xos muammolarni keltirib chiqaradi. Raqamli vositalardan foydalanadigan tadbirkorlar oʻzlarining raqobatbardoshligini oshirishlari va rivojlanayotgan bozorda oʻsishni ragʻbatlantirishlari mumkin.

Savdoda raqamlashtirishga kelsak, raqamli texnologiyalar integratsiyasi, bizning fikrimizcha, tovar va xizmatlar almashinuvi usullarini oʻzgartiradi:

- elektron tijorat platformalari: onlayn bozorlar kompaniyalar va isteʼmolchilarga butun dunyo boʻylab tovarlarni sotib olish va sotish imkonini beradi, tranzaksiyalarni soddalashtiradi.
- raqamli toʻlovlar: mobil hamyonlar, kriptovalyutalar va onlayn toʻlov tizimlari kabi texnologiyalar tranzaksiyalarning samaradorligi va xavfsizligini oshiradi.
- taʼminot zanjiri boshqaruvi: raqamli vositalar real vaqt rejimida kuzatish, inventarizatsiyani boshqarish va maʼlumotlarni tahlil qilish imkonini beradi, samaradorlik va shaffoflikni oshiradi.

– blokcheyn texnologiyasi: ishonch va tranzaksiya xavfsizligini oshiradi, mahsulotning kuzatilishini ta'minlaydi va firibgarlikni kamaytiradi.

– ma'lumotlar tahlili: bozor tendentsiyalari va iste'molchilar xatti-harakatlarini tahlil qilish kompaniyalarga ongli qarorlar qabul qilish va takliflarni moslashtirishga yordam beradi.

Shunday qilib, savdoda raqamlashtirish landshaftni o'zgartirib, ehtiyotkorlik bilan boshqarishni talab qiladigan muammolarni yaratish bilan birga sezilarli foyda keltiradi. Ushbu o'zgarishlarni amalga oshirish raqobatbardoshlikni oshirish va jahon iqtisodiyotida o'sishni rag'batlantirishi mumkin.

1-jadvalda raqamli iqtisodiyot imkoniyatlari va muammolarining asosiy jihatlari keltirilgan.

1-jadval

Raqamli iqtisodiyot muammolari va imkoniyatlarining asosiy jihatlari

Imkoniyatlar		
1.	Bozorning kengayishi	Kompaniyalar geografik to'siqlarni yengib o'tish va yangi bozorlarga chiqish orqali global auditoriyaga erisha oladi
2.	Innovatsiya va samaradorlik	Raqamli vositalar kompaniyalarga avtomatlashtirish va ma'lumotlarni tahlil qilish orqali tezkor innovatsiyalar va samaradorlikni oshirish imkonini beradi
3.	Xarajatlarni kamaytirish	Raqamli platformalar marketing, tarqatish va mijozlarga xizmat ko'rsatish bilan bog'liq xarajatlarni kamaytirishi mumkin, bu esa yuqori foyda marjasiga olib keladi
4.	Shaxsiylashtirish	Kompaniyalar shaxsiylashtirilgan mahsulot va xizmatlarni taklif qilish, mijozlarni jalb qilish va sodiqlikni yaxshilash uchun ma'lumotlardan foydalanishi mumkin
5.	Ish o'rinlarini yaratish	Texnologiya, raqamli marketing, ma'lumotlar tahlili va elektron tijoratda yangi sektorlar va pozitsiyalar paydo bo'lib, bandlikning o'sishiga hissa qo'shmoqda.
Qiyinchiliklar		
1.	Kiberxavfsizlik tahdidlari	Raqamli iqtisodiyot kiberhujumlarga moyil bo'lib, ma'lumotlar va maxfiylikni himoya qilish uchun mustahkam xavfsizlik choralarini talab qiladi.
2.	Raqamli	Texnologiya va internetdan foydalanishdagi

	bo‘linish	tengsizlik ta‘lim va iqtisodiy imkoniyatlarga ta‘sir qiluvchi tengsizlikka olib kelishi mumkin
3.	Tartibga solish va muvofiqlik	Hukumatlar innovatsiyalarni rag‘batlantirish va ayniqsa ma‘lumotlar maxfiyligi bilan bog‘liq holda iste‘molchilarni himoya qiluvchi qoidalarni yaratishda qiyinchiliklarga duch kelishmoqda.
4.	Ish joyini almashtirish	Avtomatlashtirish va raqamli vositalar an‘anaviy ishlarni o‘zgartirishi mumkin, bu esa ishchi kuchini qayta tayyorlash va moslashtirishni talab qiladi
5.	Bozor raqobati	Raqamli bozorga kirishning qulayligi raqobatni kuchaytiradi, bu esa korxonalarining ajralib turishini qiyinlashtiradi.

Jadvalda keltirilgan tadbirkorlikning iqtisodiy jarayonlariga raqamlashtirish vositalarini joriy etishning afzalliklari va kamchiliklarini tahlil qilish quyidagi xulosalar chiqarish imkonini beradi:

1. Raqamli iqtisodiyot marketing, tarqatish va mijozlarga xizmat ko‘rsatish bilan bog‘liq xarajatlarni kamaytirish orqali, bu esa foyda marjasining oshishiga olib keladi, kompaniyalarga innovatsiyalarni tezda joriy etish va avtomatlashtirish va ma‘lumotlarni tahlil qilish orqali samaradorlikni oshirish imkonini beruvchi turli raqamli vositalarni sotib olish imkonini beradi.

2. Biznes uchun inkor etib bo‘lmaydigan afzallik – global auditoriyani qamrab olish, jug‘rofiy to‘siqlarni yengib o‘tish va yangi bozorlarga chiqish, shuningdek, korxonalar ishiga raqamlashtirish vositalarini jalb qilish orqali aholi bandligining o‘shishiga hissa qo‘shadigan yangi sektorlar va pozitsiyalarning paydo bo‘lishi.

3. Kiberhujumlardan raqamli himoyani shakllantirish bo‘yicha o‘qitilgan professional xodimlar ma‘lumotlar va maxfiylikni himoya qilish, ma‘lumotlarning maxfiyligini ta‘minlash uchun ishonchli xavfsizlik choralarini talab qiladi.

4. Bizning fikrimizcha, biznesni raqamlashtirishda muhim, xavfli omil - bu ish joylarini almashtirish tahdididir, chunki avtomatlashtirish va raqamli vositalar an‘anaviy ishlarni siqib chiqarishi mumkin, bu esa ishchi kuchini qayta tayyorlash va moslashtirishni talab qiladi.

5. Iqtisodiyot, tadbirkorlik va biznes o'z faoliyatini raqamlashtirish hisobiga bozor raqobatining kuchayishiga tayyor bo'lishi kerak, bu esa korxonalarining ajralib turishini qiyinlashtiradi.

Ushbu qiyinchiliklarni yengib, imkoniyatlardan foydalanish orqali manfaatdor tomonlar raqamli iqtisodiyotning barcha imkoniyatlaridan foydalanishlari mumkin.

Shunday qilib, mamlakatimizda raqamli transformatsiya jarayonini boshqarish mexanizmining ishlab chiqilishi innovatsion va raqobatbardosh iqtisodiyotni shakllantirish yo'lidagi muhim qadamdan dalolat beradi. Ilg'or tajribalarni ishlab chiqish va joriy etish, jahon tendensiyalariga moslashish hamda raqamli makonning barcha ishtirokchilarining ehtiyojlarini hisobga olgan holda boshqaruvga ilmiy asoslangan va kompleks yondashuvni ishlab chiqish mamlakatimizda raqamli transformatsiyani amaliy qo'llashga salmoqli hissa qo'shadi, bu esa keyingi ilmiy izlanishlar va tahliliy tadqiqotlar uchun istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish tadbirlari to'g'risida"gi 2020- yil 6 oktyabrdagi PF-6079 sonli Farmoni

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-apreldagi "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori

3. Gulyamov, S.S. va B. (2019)raqamli iqtisodiyotda blokcheyn texnologiyalari.-.: Iqtisod-Moliya. 396 b. 14. World Trade Statistical Review 2019-WorldTrade Organization.

4. Ayupov R.H., Raqamli iqtisodiyot va elektron tijoratda yangi texnologiyalar. O‘quv qo‘llanma. Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2020, 554 bet.

5. Porsaev G‘.M., Safarov B.Sh., Usmanova D.Q.. Raqamli iqtisodiyot asoslari. Darslik –T.: «Fan va texnologiyalar nashriyot-matbaa uyi», 2020. 372 b